

Nr 285.

Av herr **Håstad m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 180, angående statens bosättningslån.

I proposition nr 180, däri olika anslag till statliga bosättningslån äskas, har Kungl. Maj:t förordat ett par ändringar i grunderna för denna låneverksamhet. Den viktigaste ändringen avser en jämkning i Kungl. Maj:ts rätt att helt eller delvis medge befrielse från återbetalningsskyldighet för låntagaren. »Av billighetskäl» bör enligt propositionen dylik befrielse kunna medges, »om efter lånets beviljande låntagarnas försörjningsplikt ökat så att återbetalningen skulle bereda dem synnerliga svårigheter». I anslutning till ett yttrande från befolkningsutredningen och i avvaktan på dess väntade betänkande anser sig departementschefen för året ej kunna gå längre än att begära denna mera allmänt hållna befogenhet att helt eller delvis avskryva ett beviljat lån.

Den uppmjukning av lånevillkoren, som departementschefen föreslår, utgör enligt vår mening ett steg i rätt riktning. Man kan dock fråga sig, om vad som föreslås är tillräckligt för att ge bosättningslånen den positivt familjestödjande karaktär, som denna låneverksamhet borde kunna få. Redan när riksdagen år 1937 för första gången beviljade anslag till denna statliga låneform ifrågasatte herr Johansson i Fredrikslund och fyra andra reservanter, att befrielse från återbetalningsskyldighet skulle kunna ske, när två eller flera barnafödslar inträffat i låntagarens familj under lånetiden och försörjningsbördan därmed stegrats. Sedermera ha, såsom närmare framhålles i propositionen, ett stort antal organisationer i en gemensam framställning till Kungl. Maj:t föreslagit att varje inom äktenskapet fött barn vid bosättningslånen amortering skulle medföra en viss nedsättning av lånesumman. Även besparingsberedningen har i en skrivelse från våren 1941 — samtidigt som den hävdade att en skärpt kontroll över låneverksamheten var påkallad — ifrågasatt att gradvis efterskänka lånen i den mån barn föddes inom äktenskapet.

Även om riksdagen enligt sedvänja sällan på egen hand fattar av Kungl. Maj:t icke påkallade beslut, så länge utredning i ärendet pågår, synes emellertid i förevarande fall någon egentlig risk inte behöva vara förbunden med att riksdagen både närmare preciserar och utvidgar den av Kungl. Maj:t begärda befogenheten, för så vitt riksdagen därvid inte går utöver ramen för vad man kan vänta såsom befolkningsutredningens blivande förslag. Enligt vår mening borde sålunda riksdagen redan nu kunna uttala, att partiell återbetalningsbefrielse skulle på särskild ansökan medges för

varje inom äktenskapet fött barn fr. o. m. det andra. Befrielsen borde härvid förslagsvis avse en fjärdedel av lånesumman, d. v. s. högst 250 kronor. Denna lättnad borde dock inte — åtminstone inte för närvarande, innan befolkningsutredningen avgivit sitt definitiva förslag — gälla för sådana låntagare, vilkas ekonomiska förhållanden äro sådana att amorteringen inte för dem erbjuder några svårigheter. Eftersom lånen tillkommit för att stödja familjbildningen och därmed nativiteten, kan det däremot — på sätt befolkningsutredningen ifrågasatt — knappast vara följdriktigt att låta försörjningsskyldighet mot föräldrar påverka avskrivningsvillkoren, hur behjärtansvärd denna utvidgning av möjligheten till amorteringsbefrielse än kan te sig; utan någon närmare utredning och utan att hela problemet om barns försörjning av föräldrar klarlagts kan det nämligen icke anses riktigt, att de, som fått förmånen av bosättningslån och som försörja föräldrar, i jämförelse med andra skola erhålla den statliga hjälp, som ligger i en avskrivning av bosättningslånet. Över huvud synes för denna låneverksamhet den naturliga principen böra gälla, att avskrivning — utom vid absolut oförmåga eller dödsfall eller liknande — blott bör ske för något som har sammanhang med lånets enda syfte, nämligen stödandet av låntagarnas familjbildning och främjandet av den inomäktenskapliga nativiteten; i andra fall av betalningssvårigheter bör uppskov vara den riktiga linjen.

För att inte belasta Kungl. Maj:t med alltför många ärenden av rutinmässig natur torde — förutsatt att vad vi här ovan föreslagit skulle vinna riksdagens bifall — det lämpligaste vara att riksbanken efter ortsombudets hörande får rätt att avgöra ansökningar om sådan partiell avskrivning av lån, som har sin grund i två eller flera barnafödslar inom låntagarens familj. Rätt att besvära sig till regeringen över riksbankens beslut borde dock medges, och likaså borde det vara riksbanken obetaget att hänskjuta tveksamma fall till Kungl. Maj:ts avgörande. Övriga frågor om avskrivning borde däremot såsom hittills avgöras av Kungl. Maj:t. Att åtminstone provisoriskt på detta sätt delegera beslutanderätten i avskrivningsfrågor till riksbanken borde ej behöva vara mindre ändamålsenligt än att som skett lägga avgörandet av ansökningar om lån i dess hand. Medel för att täcka avskrivningarna torde kunna beviljas av riksdagen årligen i mån av de beslutade avskrivningarnas storlekssumma.

Övriga nödiga detaljbestämmelser torde Kungl. Maj:t utan något riksdagens särskilda uttalande nu liksom 1937 kunna fastställa och införa i kungörelsen om statliga bosättningslån.

Vad som främst föranlett oss att nu, trots att utredning pågår, ta upp frågan om en viss automatisk avskrivning å bosättningslånen är hänsynen till de svårigheter, som krisen framkallat för dem, vilka åtagit sig en stor försörjningsbörd. Även om vissa åtgärder för att minska just deras lev-

nadskostnader från det allmännas sida vidtagits, är deras uppgift nu svårare och tyngre än före krisen. Ingen vet heller, i vilken utsträckning eller när befolkningsutredningens väntade förslag kan komma att leda till den önskade utjämningen mellan familjeförsörjare och andra. När det gäller de statliga bosättningslånen rör det sig nästan alltid om behövande personer. Om dessa låntagare satt två eller flera barn till världen under de fem år, varunder lånen löpa, måste det vara ett betydelsefullt samhällsintresse att bereda dem tänkbara lättnader, så att de få möjlighet att gå i land med försörjningen av barnen utan att alltför stora bekymmer vållas.

Såsom besparingsutredningen framhållit och såsom även framgår av bankofullmäktiges yttrande torde åtgärder vara påkallade i syfte att öka kontrollen över långivningen, lånens skötsel och ortsombudens verksamhet. I frågans nuvarande läge och innan befolkningsutredningens förslag avgivits torde det dock knappast vara görligt att nu åstadkomma den eftersyn av lånebestämmelserna, som med hänsyn till nu vunnen erfarenhet av låneverksamheten kan vara motiverad.

Vi föreslå,

att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 180 angående statens bosättningslån i anslutning till vad ovan anförts ville uttala, att förslagsvis en fjärdedel av beviljat bosättningslån avskrivs för varje barn fr. o. m. det andra, som under lånetiden fötts inom låntagarens äktenskap, såframt ej låntagarnas ekonomiska förhållanden äro sådana, att amorteringen för dem icke erbjuder några svårigheter.

Stockholm den 23 mars 1942.

Elis Håstad.

Folke Kyling.

Ernst Staxäng.

James I. A. Dickson.

Birger Andersson
i Mejstad.

Albert Larsson
i Karlstad.

C. Oscar Nolin.

Torsten Henriksson.